

Wielermanumenten. In zoet gewikkeld, in steen gekapt.

Herman Laitem

Pas redelijk recent kent Vlaanderen 'fietstekens' in het landschap, getuigen van spier en spaak, waar renners legende zijn geworden, in steen of plaquette gebeiteld, in brons gegoten, of tot café, kapel of museum verbouwd.

Standbeelden waren eeuwenlang het voorrecht van onmisbare dynastieën en verlichte dictators. Zelden of nooit vertelden ze het verhaal van mensen of emoties. Die mensen kwamen er toen België een feit werd en nationale entiteit een gezicht nodig had. In de vorm van taalontvoogders of cultuurpeppers, wetenschappers of ondernemers, artiesten, politici, geestelijken of volkstribunen. Elke stad met naam kreeg op de agora zijn volksverheffer(s). IJkpunten, waarin de nieuwe Belg zich kon herkennen en tegelijk visitekaartjes voor de nieuwe staat. Van Breydel & Deconinck tot Van Artevelde, van Simon Stevin tot Dirk Martens, van Van Veldeke tot Conscience of Gezelle, van Rubens tot de broers Van Eyck. Altijd ging het om geslaagde burgers, gelauwerd en geroemd.

De gewone man moest wachten tot de 'Grote Oorlog' van '14-'18 (de gewone vrouw staat nog steeds in de wacht). Maar als hij in beeld kwam was het geslagen, niet geslaagd, als bevoorrecht kanonnenvlees, de snelste weg voor een voetdruk in het zand van de geschiedenis. Heroïek, maar met te korte beentjes. De stenen tafelen van de Menense Poort in Ieper of het Memoriaal in Bastenaken, de dorpspleinepitafen voor 'onze helden', de gedisciplineerde ereperken en dodenakkers alom. Keurig ingezaaid, in de Westhoek zelfs op het ritme van hoppestaken en bietenplanten. Organische meststof met een streekeigen karakter.

Sport als spiegel

Al was er tegelijk met de oorlogswaanzin van toen (en twee decennia later) een feestelijker reden voor een beeldverhaal, in steen gekapt of brons gegoten, met name het passionele opus van de sport, dat massa's aansprak. Omwille van de spankracht, zeker, maar ook als spiegel voor ontvoogding van de gewone man, de opstap naar een sociale status, waarbij vooral coureurs, de mijnwerkers van de sport, het voortouw namen. Want laat ons wel wezen, het land verkocht zich vaak beter via de koers dan via krijtpak en diplomatentas. Alleen was het product soms te volks, te ruw als exempel van volksverheffing. Toen het pisteteam van Karel Van Wijnendaele na de oor-

log in Parijs ging aantreden, werd het op affiches gepromoot als een ploeg van wilde beesten, verstopt achter tralies en grijpend naar rauwe biefstukken. Het gevolg van een uit de handen gelopen zesdaagse in Brussel. Misschien is het daarom dat de wielersport zo lang moest wachten om toe te treden tot 'de ideologie van de natie'.

Koeienhoeder en industrieel

Al moet gezegd dat ook de voorbeelden van geslaagde renners (lees: respectabele burgers) het ijs niet konden breken. Ook Cyriel Van Hauwaert niet, de peetvader van alle Flandriens, die als eerste de Franse hegemonie kon doorbreken. Winnaar van Bordeaux-Parijs, Parijs-Roubaix en Milaan-Sanremo, maar ook na zijn carrière een winnaar als geslaagd fietsindustrieel. Van koeienhoeder tot rijke burger, zelden wist iemand de eigenwaarde van zijn lotgenoten zo op te krikken.

Wie vandaag het dorp aandoet op zoek naar erkenning voor de eerste 'leeuw van Vlaanderen' moet zich tevreden stellen met een goedkope en onopvallende bricolage aan de plaatselijke sporthal. Een mix van wat beton en ijzerplaat. Een wereld van verschil met het imposante standbeeld (1929) van pater Lievens op de markt, een verdienstelijke en gedreven jezuïet, die in diezelfde era naar Indië trok om er te bekeren. Hoog te sokkel en te paard bezweert hij dorp en regio met het kruis in de hand. Zelden was een beeld overtuigender als symbool van ideologie en prioriteiten. Een vuist van katholiek vertoon in tijden van schoolstrijd primeerde op een coureur, die respect afdwong voor zichzelf en zijn volk in moeilijke tijden.

'Ontaarding van den volksgeest'

Hetzelfde verhaal valt af te lezen in het naburige Roeselare, waar Rumbeke deel van uitmaakt, de gemeente waar Odiel Defraeye woonde, de eerste Belgische winnaar van de Tour de France (1912). Na zijn zege bouwde hij een grand café annex piste. De piste werd later de bakermat van de opgang van Patrick Sercu, de grootste pistier ooit. Slechts door een ingreep van buitenaf werd het laatste restant van het pisteverhaal in Vlaanderen recent bewaard voor totaal verval.

Wie rondkijkt naar een standbeeld voor de man die Roeselare sportief op de wereldkaart zette (lang voor Monseré of Deburghgraeve), kijkt tegen frustratie aan. Niet Defraeye, maar Albrecht Rodenbach pronkt in het hart van de stad, met een standbeeld dat straks een eeuw oud is (1909), al tekenden de twee voor eenzelfde strijd van Vlaamse emancipatie en geloof in eigen kracht.

Toen Defraeye werd gefêteerd na zijn historische Tourzege, waren de regionale bladen wekenlang het platform voor een dispuut over hoge en lage cultuur, en wie nu wel de waardige representant was van zijn volk.

“Laatst was heel Brussel in rep en roer voor de dijen en de kuiten van een veloheld, niet meer koninklijk, noch zelfs keizerlijk, maar uitzinniglijk te vieren. Wat schijnt de ontvangst van keizer Willem, van president Fallières, van koningin Wilhelmina dof in het licht dezer nieuwe zon. (...) Zulke overdrijvingen maken belachelijk. Erger nog, zij pleiten voor de ontarding van den volksgeest.(...)”

Een onbekende werkjongen heeft leeren trappen, heeft het geluk geen ongelukken te hebben (...) en zijn beroemdheid overschaduwet ineens die van zijn stadsgenoot: de hoogstudent, welke na jarenlang geblok en hoofdbreking om kennissen op te doen ten bate zijner medeburgers, hetzelfde jaar eene der hoogste onderscheidingen van de Leuvense hogeschool behaalde.” (Uit: *De Gazette van Iseghem*, augustus 1912)

Van Hauwaert en Defraeye, het zijn slechts twee voorbeelden uit een lange reeks die illustreren hoe moeizaam sport een vaste stek verwierf in het cultuurdenken, hoe laat beleidsmensen beseften wat de icoonwaarde was van haar sporters.

Vlaming in Wallonië

Het duurde tot in 1957 vooraleer een (Vlaams) icoon van de wielersport een standbeeld kreeg... en dan nog op Waals grondgebied. Die eer viel Stan Ockers te beurt, op de helling van Les Forges, langs het parcours van de Waalse Pijl, de plek waar zijn carrière ‘demarreerde’. Het klinkt cynisch dat zijn vroege dood de realisatie heeft versneld, maar het hielp, net als de wereldtrui die hij recent had veroverd. Hetzelfde overkwam ook Jempi Monseré, voor wie een decennium later, in Sint-Pieters-Lille, een herdenkingsmuur verrees, op de plek waar hij op de dood knalde, in regenboogtricot (1971).

Tot dan had een eresaluut voor het rennersvolkje zich beperkt tot chromo’s, vaak in zoet gewikkeld, zoals de prentenreeksen van chocolade Victoria. Maar het waren vooral de cichorei van De Beukelaar (en Astrid) en de portretgalerie van uitgeverij Frank, die wielrenners sterallures gaven.

Voor een persoonlijk saluut kon je terecht bij de vedetten zelf, die achteraf vaak een fietswinkel of café begonnen, wegens gebrek aan diploma of andere stielkennis. De cafés groeiden uit tot volkse bedevaartsoorden, die de naam hadden van de plek of de koers waar epiek was geschreven: zoals café *Tourmalet* in Gistel (Sylvère Maes), *Parijs-*

Tours in Lichtervelde (Gilbert Desmet), *de Ronde van Vlaanderen* in Belleghem (Germain Derycke), en zoveel andere. Vandaag bestaat café-restaurant *Tourmalet* nog steeds, in een mix van pint, paling en portretten, van Tourwinnaar Maes tot klassiekerkoning Museeuw, telg van datzelfde Gistel.

Streekkarakter

Ondertussen had ook Karel Van Wijnendaele, journalist en spindoc-tor van het Flandrien-epos, zijn monument gekregen (1964), vijf-honderd meter voorbij de top van de Oude Kwaremont. Het zou nog bijna veertig jaar duren vooraleer zijn 'product' zou uitmonden in het *Centrum voor de Ronde van Vlaanderen* (Oudenaarde, 2003), een belevingsmuseum als symbiose tussen koers en krantengroep, toeris-me en Vlaamse promotie.

Vlaanderen was nu definitief tot het besef gekomen dat de wielersport een hefboom kon zijn voor het 'streekeigen karakter'. Dat had Roeselare al bewezen met de oprichting van een Nationaal Wielermuseum (jaren negentig), in het decor van een prachtige oude brandweerkazerne. Over beide musea vindt u meer uitleg onder 'musea in de kijker' van dit tijdschrift.

Eindelijk was een overheid bewust van zijn rol, tot dan toe enkel gekeesterd door privé-initiatieven: de historische impact van het fietsverhaal, in feiten en emoties. Vlaanderen had ondertussen aangehaakt met de klassering en heraanleg van een aantal kasseistroken op het parcours van de Ronde. De hype rond 'Vlaanderens mooiste' en het 'dorp van de ronde' creëerden daarna nieuwe initiatieven.

Dat mocht ook wel nadat, alweer Wallonië, in 1993 een bronzen eresa-luut had gebracht aan Eddy Merckx, vijfvoudig winnaar van Luik-Bastenaken-Luik. Even buiten Stavelot, waar je omzeggens vanuit stilstand aan de Stockeu begint, wroet Merckx zich naar boven vanuit de rotswand en maakt hij het verschil.

Lawine

In 1996 pakte Kanegem uit met een hommage aan 'de Flandrien'. Het beeldje mocht dan wel universeel zijn, het had alle trekken van oud-dorpsgenoot Briek Schotte. Sindsdien regent het plaquettes, bustes en monumenten. Een aantal renners heeft een fietsroute gekregen (Impanis, Merckx, Maertens), of zijn tot ereburger opgeklommen.

Wontergem vereeuwigde in het najaar van 2003 oud-Tourwinnaar Lucien Buysse (beeld), Lichtervelde zette vorige lente Ritten Van Lerberghe in de kijker (plaquette), Arendonk vereeuwigde Rik Van

Steenbergen (beeld, oktober 2004) en Wetteren deed in december hetzelfde met Achiël Buysse, drievoudig Rondewinnaar. Begin januari overwoog de gemeenteraad van Waregem een buste voor Briek Schotte, van wie nu al een permanente expo te zien is in het stadhuis, en wenst Desselgem een straat naar zijn naam. Een vloedgolf heet zo iets.